

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Helena Mężyńska

R. VIII: 2010

Data odczytu: 7.4.2010

Nr 13 (242)

Data wydania: 7.4.2010

802. spotkanie

Stanisław Poręba

Grudziądzkie lata Heleny Mężyńskiej (1908-1944)

HELENA MĘŻYŃSKA (ur. 15 III 1908, Warszawa - zm. 26 VII 1944, Warszawa), mgr, polonistka, nauczycielka, dziennikarka radiowa, publicystka, działaczka konspiracyjna AK.

Rodzice: pisarz Teodor Jeske - Choiński i Cecylia z Grabowskich. Do 15. roku życia mieszkała z rodzicami w Warszawie, którzy prowadzili otwarty „salon literacki”, do którego uczęszczali m. in. miejscowi literaci, artyści malarze i dziennikarze. Po śmierci ojca w 1920 r. i wyjeździe matki za granicę na stałe, opiekę nad nią i jej starszym bratem Maurycem przejął kuzyn ojca Stefan Jeske, dyrektor Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu. W Toruniu ukończyła Miejskie Gimnazjum Żeńskie (matura 1926) i przez rok była studentką Uniwersytetu w Brukseli (Belgia).

Następnie przeniosła się do Poznania, gdzie na miejscowym Uniwersytecie studiowała polonistykę, m. in. pod kierunkiem profesorów Stanisława Dobrzyckiego i Tadeusza Grabowskiego. W 1931 r. po napisaniu pracy magisterskiej „Motywy biblijne u Kasprowicza” uzyskała tytuł magistra polonistyki Uniwersytetu Poznańskiego. W tym czasie wyszła za mąż za nauczyciela Kazimierza Mężyńskiego (1904-1983). Przez trzy lata była nauczycielką gimnazjum w Obornikach k. Poznania. Po likwidacji gimnazjum przez rok mieszkała w Toruniu, gdzie należała do Konfraterni Artystów. Nawiązała kontakty z prasą toruńską i Polskim Radiem w Toruniu. W czerwcu 1935 r. jej mąż został mianowany nauczycielem języka polskiego w Prywatnym Gimnazjum z Niemieckim Językiem Wykładowym im. J. W. Goethego w Grudziądzu. Zamieszkała wtedy wraz z mężem w Grudziądzu, przy ul. przy ul. Moniuszki 4. Okresowo zrezygnowała z etatowej pracy nauczycielskiej i zajęła się działalnością kulturalno-oświatową i publicystyczną.

Podjęła pracę w grudziądzkim Państwowym Gimnazjum Żeńskim jako pracownica „od kultury i turystyki”. Organizowała dla uczennic wycieczki do teatru i wycieczki turystyczne m. in. na Kaszuby. Wraz z nauczycielką Małgorzatą Patock i swoim mężem napisała dwa słuchowiska o tematyce kaszubskiej: „Dzwony Białego Jeziora” i „Królewianka Jantar”. Słuchowiska wyemitowało w eter Polskie Radio w Toruniu. Pisała też słuchowiska związane z dziejami Pomorza i organizowała wieczornice kaszubskie. Zbierała pieśni ludowe i na łamach toruńskiego dziennika „SŁOWO POMORSKIE” publikowała artykuły o sztuce, kulturze ludowej i etnografii. W dniu 26 listopada 1936 r. odbyła się uroczystość nadania Państwowemu Gimnazjum Żeńskiemu w Grudziądzu, imienia Marii z Billewiczów Piłsudskiej, Matki Marszałka J. Piłsudskiego.

Reportaż z uroczystości opracowany przez Helenę Mężyńską transmitowało na żywo toruńskie radio, na antenie ogólnopolskiej. Była to prawdopodobnie pierwsza w dziejach Grudziądza transmisja, która dotarła do słuchaczy w całej Polsce. Tekst reportażu pt. „Święto w Gimnazjum im. Marii z Billewiczów Piłsudskiej w Grudziądzu” opatrzone nazwiskiem H. Mężyńskiej został przedrukowany w SPRAWOZDANIU PAŃSTWOWEGO GIMNAZJUM ŻEŃSKIEGO... W GRUDZIĄDZU. Rok szkolny 1936/37, Grudziądz 1937, ss. 22-23. W okresie grudziądzkim Helena Mężyńska rozpoczęła też zbieranie materiałów do pracy doktorskiej, przygotowywanej pod opieką profesora dr Floriana Znanickiego (Wydział Socjologii Uniwersytetu Poznańskiego). Tematem pracy był pamiętnik śląskiego górnika Fronczka...

We wrześniu 1938 r. przeprowadziła się wraz z mężem do Gdyni i powróciła do swojego zawodu nauczycielki szkół średnich. Działała w Polskim Związku Zachodnim i została członkiem Towarzystwa Nauki i Sztuki w Gdyni. W tym okresie urodził się jej syn Andrzej Mężyński, po 1989 r. dyrektor Biblioteki Sejmowej w Warszawie i jeden z inicjatorów uczczenia tablicami pamiątkowymi b. posłów oraz senatorów RP z lat 1918 - 1939, w Gmachu Sejmu, w Warszawie, przy ul. Wiejskiej, którzy zginęli z rąk Niemców i Rosjan, w latach II wojny światowej.

Przy końcu sierpnia 1939 r. w przewidywaniu wybuchu wojny, przeniosła się do Warszawy wraz z rodziną i zamieszkała przy ul. Niemcewicza. Przeżyła oblężenie miasta.

W zimie 1941 r. wstąpiła do ZWZ, później AK i wraz z mężem zaczęła prowadzić mieszkanie konspiracyjne „U Bogny”. Tu odbywały się narady, odbierano pocztę konspiracyjną i ją wysyłało. Mieszkanie było pełne różnych skrytek z tajnymi dokumentami. Pełniła funkcję sekretarki i archiwistki, kierowała szyfrowaniem dokumentów...

W dniu 4 lipca została aresztowana przez gestapo w mieszkaniu konspiracyjnym przy ul. Dobrej. Po okrutnym śledztwie z torturami przy al. Szucha trafiła do szpitala na Pawiaku. 26 lipca została zamordowana przez Niemców w ruinach getta ...

LITERATURA:

- M Groblewska – Orzechowska, Konspirowały i walczyły, Warszawa 1977, s. 115 (fot.)-[140].
- Księga adresowa Ziem Zachodnich ... 1937-1938, Gdynia [1937], cz. II, s. 90 (K. Mężyński).
- Wł. Olszewicz, Lista strat kultury polskiej (I IX 1939 – I III 1946. Zestawił..., Warszawa 1947, s. 167.
- M. Pleśniarska, Wspomnienia o Helenie Mężyńskiej, „GAZETA TORUŃSKA-MAGAZYN” 1983, nr 77, s. 5.
- S. Poręba, Helena Mężyńska (1908 – 1944), „GAZETA GRUDZIĄDZKA” 1995, nr 34, s. 5.
- Słownik uczestniczek walk o niepodległość Polski 1939 –1945. Poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej, Warszawa 1988, s. 279 (fot.).
- J. Ślaski, Polska walcząca (1939-1945), Warszawa 1986, t. 3, s. 222.
- L. Wanat, Za murami Pawiaka, Warszawa 1960, s. 388.

JESKE-CHOIŃSKI TEODOR (ur. 27 II 1854, Plesewo – zm. 14 IV 1920, Warszawa), powieściopisarz, dramaturg, publicysta, historyk.

Był związany z epoką pozytywizmu. Zwalczał socjalizm i popierał katolicki konserwatyzm.

AUTOR: „O mitrę gospodarską” (1904), „Gasnące słońce” (1895), „Ostatni Rzymianie” (1897), „Tiara i korona” (1900), „Błyskawice” (1907), t. 1-2, „Burza” (1907), „Jakobini” (1907), t. 1-2, „Terror” (1911), t. 1-3, „Po czerwonym zwycięstwie” (1909).

(Słownik literatury popularnej. Wrocław 1997, s. 160-161).

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.